

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠALPOS PENSIJŲ ĮSTATYMO NR. I-675 5, 7, 8 IR 15
STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai:

Lietuvos Respublikos šalpos pensijų įstatymo Nr. I-675 5, 7, 8 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Įstatymo projektas) parengtas siekiant mažinti skurdą tarp darbingumo netekusių asmenų ir didinti jų dalyvavimą darbo rinkoje.

Įstatymo projekto 5 straipsnio pakeitimo tikslas yra išplėsti asmenų, galinčių gauti šalpos neįgalumo pensiją ribas. Vadovaujantis šiandien galiojančiu Šalpos pensijų įstatymu, vyresni nei 24 metų asmenys, įgiję 40–55 proc. darbingumą ir neturintys reikalingo pensijų socialinio draudimo stažo, netekto darbingumo pensijai gauti, negali gauti ir šalpos pensijos. Tai vienintelė grupė, likusi tarp neįgalių asmenų, kuri nepatenka į neįgaliesiems skirtą socialinės apsaugos (socialinio draudimo ir šalpos) sistemą. Tikėtina, kad nemažai šiai grupei priklausančių žmonių – psichinę negalią turintys asmenys, kurie neigiamą požiūrį patiria ne tik darbo rinkoje, bet ir bendrai visuomenėje. Turint ribotą darbingumą ir stigmą visuomenėje, sunkiau konkuruoti darbo rinkoje ir pilnavertiškai socializuotis. Dėl to visi šie žmonės yra didesnėje skurdo rizikoje negu kiti neįgalieji, turintys tą patį darbingumo lygį, tačiau apsaugoti netekto darbingumo ar šalpos pensijomis.

Įstatymo 7 straipsnio pakeitimo tikslas yra sukurti paskatą visiems neįgaliesiems ir pensinio amžiaus žmonėms, nedalyvaujantiems socialinio draudimo sistemoje, dirbti, užsidirbti ir kaupti darbo stažą, reikalingą socialinio draudimo sistemoje, neatimant iš jų teisės gauti ir šalpos išmokos. Pagal esamą tvarką neįgalieji, ribotą darbingumą įgiję po 24 metų sukakties dienos, pradėję dirbti, šalpos pensijos netenka jau kitą mėnesį po įsidarbinimo, net jeigu uždirba mažiau lėšų, negu yra šalpos pensija (šiuo metu 143 Eur). Tokia sistema niekaip neskatina šios grupės žmonių dirbti, jeigu atlyginimas yra 1 minimalioji mėnesinė alga (toliau – MMA) ir mažesnis. Kadangi visoms kitoms suaugusių žmonių su negalia grupėms (gaunantiems šalpos pensijas nuo gimimo ar gaunantiems netekto darbingumo išmokas) darbas neturi įtakos gaunamoms išmokoms, tai šios grupės asmenys yra diskriminuojama trigubai:

- 1) jie nėra socialiai apdrausti, dėl to gauna mažesnes išmokas;
- 2) jų šalpos pensija nediferencijuojamos pagal darbingumo lygį ir mokama tik šalpos pensijų bazė;
- 3) pradėję dirbti, kad būtų socialiai drausti, jie netenka šalpos pensijos, kai visoms kitoms žmonių su negalia grupėms ji yra paliekama.

Paradoksaliai susikuria socialiai neteisinga situacija – grupė, kurią labiausiai reiktų skatinti dirbti (kad įgytų socialines garantijas), už tokias pastangas yra baudžiama, nuimant pačią minimaliausią šalpos pensiją.

Įstatymo 8 straipsnio pakeitimo tikslas – numatyti asmenims, kurių darbingumas 45–55 proc., šalpos neįgalumo pensijos dydį, nenumatytą dabar galiojančio Įstatymo reguliavimu. Išplečiant šio Įstatymo 5 ir 7 straipsniuose numatytą neįgalumą turinčių asmenų ratą, šalpos neįgalumo pensijos dydis tampa aktualus ir šį dydį siūloma prilyginti šalpos pensijų bazei.

Įstatymo 15 straipsnio pakeitimo tikslas – paskatinti ir motyvuoti dirbti asmenis, kuriems šalpos pensija panaikinama gavus draudžiamųjų pajamų. Paskatą numatoma skirti asmenims, kurių draudžiamųjų pajamų mėnesinis dydis yra mažesnis negu 2 MMA. Siūloma skaičiavimo metodika jau yra naudojama apskaičiuojant pareigūnų ir karių valstybinių pensijų priedą. Tokia paskata turėtų palengvinti šių asmenų integraciją tiek į darbo rinką, tiek į visuomenę.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai:

Lietuvos Respublikos Seimo nariai: Linas Kukuraitis, Tomas Tomilinas, Rima Baškienė, Rimantė Šalaševičiūtė, Laima Nagienė, Laima Mogenienė.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai:

Projekte aptarti teisiniai santykiai šiuo metu yra reguliuojami Lietuvos Respublikos šalpos pensijų įstatymu. Vadovaujantis šio įstatymo 5 straipsniu, teisę gauti šalpos neįgalumo pensiją šiuo metu turi asmenys, pripažinti netekusiais 60 proc. ir daugiau darbingumo (iki 2005 m. liepos 1 d. pripažinti I ar II grupės invalidais), tėvai (įtėviai), globėjai ar rūpintojai, kurie yra pripažinti netekusiais 60 proc. ir daugiau darbingumo, ir kurie ne mažiau kaip 15 metų slaugė namuose neįgaliuosius, kuriems nustatytas specialusis nuolatinės slaugos ar nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis bei motinos, išauginusios penkis ar daugiau vaikų (vaikų mirties atveju – auginusios ne trumpiau kaip 8 metus) ir pripažintos netekusiomis 60 proc. ir daugiau darbingumo.

Įstatymo 7 straipsnis numato, kad neįgalieji, įgiję nedarbingumą po 24 metų sukakties dienos, pradėję dirbti, šalpos pensijos netenka jau kitą mėnesį po įsidarbinimo, net jeigu uždirba mažiau lėšų, negu jų gaunama šalpos pensija.

8 straipsnis numato, kad asmenims, netekusiems 60 proc. darbingumo, šalpos neįgalumo pensiją sudaro 1 šalpos pensijų bazės dydis.

Naujuoju punktu siūlomas papildyti Įstatymo 15 straipsnis šiuo metu galiojančiame Įstatyme nėra numatytas.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama:

Siūloma Įstatyme pakeisti 5, 7, 8 ir 15 straipsnius bei 15 straipsnį papildyti nauju 20 punktu.

Įstatymo projekto 5 straipsnio pakeitimo tikslas yra sudaryti galimybę į šalpos pensijos sistemą įtraukti asmenis, pripažintus netekusiais 45 proc. ir daugiau darbingumo (iki 2005 m. liepos 1 d. pripažintus I ar II ar III grupės invalidais), taip pat tėvus (įtėvius), globėjus ar rūpintojus, kurie yra pripažinti netekusiais 45 proc. ir daugiau darbingumo, ir kurie ne mažiau kaip 15 metų slaugė namuose neįgaliuosius, kuriems nustatytas specialusis nuolatinės slaugos ar nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis bei motinas, išauginusias penkis ar daugiau vaikų (vaikų mirties atveju – auginusias ne trumpiau kaip 8 metus) ir pripažintas netekusiomis 45 proc. ir daugiau darbingumo. Taip būtų įtraukti žmonės, kurie nepatenka į dabar esamą žmonių su negalia socialinės apsaugos sistemą.

Įstatymo 7 straipsnio pakeitimo tikslas yra sukurti paskatą neįgaliesiems ir pensinio amžiaus žmonėms, nedalyvaujantiems socialinio draudimo sistemoje, aktyviau įsitraukti į darbo rinką ir socialinį gyvenimą.

Įstatymo 8 straipsnio pakeitimu siūloma, kad asmenims, netekusiems 45-60 proc. darbingumo, šalpos neįgalumo pensiją sudarytų 1 šalpos pensijų bazės dydis.

Įstatymo 15 straipsnio siūlomas papildymas 20 punktu numato paskatos dirbti apskaičiavimo metodiką:

1) Kai draudžiamosios pajamos per mėnesį yra nedidesnės negu 1 MMA, mokama šalpos pensijų bazė.

2) Kai draudžiamosios pajamos per mėnesį yra didesnės negu 1 MMA ir mažesnės negu 2 MMA, mokama šalpos pensijos dalis, kuri apskaičiuojama šalpos pensijos bazę dauginant iš koeficiento, apskaičiuoto pagal mėnesio, einančio prieš tą mėnesį, už kurį mokamas priedas, draudžiamųjų pajamų dydį: $K = (2 \text{ MMA} - P) / \text{MMA}$, čia:

K – koeficientas,

P – asmens draudžiamosios pajamos per mėnesį.

Šiais pakeitimais būtų prisidedama prie asmenų, netekusių darbingumo, socialinio saugumo, integracijos į darbo rinką bei visuomenę.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta:

Neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai:

Priimtas Įstatymas neturės įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai:

Įstatymo įgyvendinimas neturės įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

8. Ar įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams:

Neprieštarauja.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios:

Priimti, pakeisti ar pripažinti netekusiais galios kitų teisės aktų nereikia.

10. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka:

Įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų. Įstatymo projekte naujos sąvokos nėra teikiamos, taip pat nekeičiamos galiojančios sąvokos.

11. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus:

Įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, - kas ir kada juos turėtų priimti:

Priimtam Įstatymui įgyvendinti įgyvendinamųjų teisės aktų parengti nereikės.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais):

Siūlomas pakeitimas būtų ilgalaikis, tačiau neturėtų turėti itin didelių fiskalinių įsipareigojimų. Naudojantis valstybiniais duomenų registrais negalima tiksliai pasakyti, kiek yra žmonių, kurie negauna šalpos pensijos. Palyginus, kiek neįgaliųjų gauna nedarbo socialinį draudimą ir šalpos pensiją pagal darbingumo lygį bei kiek yra vaikų ir suaugusių šalpos pensijos gavėjų, darytina prielaida, kad tokių žmonių yra ne daugiau kaip 3 tūkstančiai. Siekiant šiai grupei skirti šalpos pensijų bazės dydžio išmoką 2022 metais, reikėtų iki 5 mln. Eur valstybės biudžeto lėšų. Pažymėtina, kad į šią grupę patenka dalis žmonių, gaunančių socialinę pašalpą, dėl to piniginės paramos išmokų poreikis sumažėtų iki 4 mln. Eur.

Siūloma paskatos dirbti sistema neturėtų reikalauti papildomų lėšų, kadangi paskata besinaudosiančių dirbančių asmenų ratas šiuo metu yra labai nedidelis, o potencialus žmonių ratas, turėsiančių teisę pasinaudoti paskata, siekia iki 15 tūkst. Daliai šių žmonių įsidarbinus, mažėtų jiems mokama šalpos pensija, kauptųsi socialinio draudimo stažas ir ilgainiui dalis žmonių visai paliktų valstybės biudžeto finansuojamą šalpos pensijų sistemą.

Įvertinus visus argumentus, bendrasis ilgalaikis fiskalinis, taip pat ir socialinis poveikis numatomas teigiamas.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados:

Rengiant Įstatymo projektą specialistų vertinimų ir išvadų negauta.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis:

„Šalpos išmoka“, „šalpos neįgalumo pensija“, „socialinio draudimo pensija“

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai:

Nėra.

Teikia

Seimo nariai